

Τριώδιον Κατανυκτικόν

Ἕνα Πνευματικὸ Ταξίδι
πρὸς τὸ **Τέλος** τοῦ **παλαιοῦ**
καὶ τὴν **Ἀρχή** τοῦ **Νέου**

■ Ἐν ὄψει τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς

Ἡ μυστικὴ πορεία τοῦ Χριστιανοῦ, διὰ τῆς ἐρήμου, στὴν Ἀνάσταση καὶ τὴν Πεντηκοστή *

Μέρος Α΄.

Ἡ περίοδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, στὴν ὁποία θὰ εἰσέλθουμε, εἶναι μία περίοδος ἔντονης πνευματικῆς ζωῆς, μὲ νηστεία, προσευχή, μετάνοια, ἐγκράτεια καὶ ὅλα τὰ θεραπευτικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας.

Αὕτῃ ἡ ἔντονη πνευματικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ζωὴ διασώζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας στὶς ἱερὲς Ἀκολουθίες πού **γίνονται** αὐτὴ τὴν περίοδο καὶ στὰ τροπάρια, τὰ ὁποῖα ψάλλονται.

Ὅταν διαβάση κανεὶς προσεκτικὰ τὸ βιβλίον *Τριώδιο* καὶ συμματάσχει βιωματικὰ στὴν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας θέλει νὰ μᾶς δώσῃ τὴν αἴσθησι ποιοῦς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ὅλοι οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἀγάπησαν ἰδιαίτερα αὐτὴν τὴν περίοδο, πού ὀδηγεῖ στὸ Πάσχα, καὶ τὴν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου, γιατί μέσα σὲ αὐτὴν τὴν περίοδο διακρίνουν τὴν *ἐσωτερικὴ ἀναπνοή* τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μὲ ἀφορμὴ τὴν εἰσοδὸ μας σὲ αὐτὴν τὴν περίοδο, θὰ ἠθελα νὰ κάνω ἓνα σχεδιάγραμμα τῆς πορείας τοῦ Χριστιανοῦ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῶν παθῶν στὴν ἔρημο τῆς ἀπαθείας καὶ τὴν εἰσοδο στὴν γῆ τῆς Ἐπαγγελίας.

Αὕτῃ τὴν πορεία τὴν συναντᾶμε στὰ ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δείχνουν καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὸ νόημα τῆς ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Στην πραγματικότητα είναι πορεία από την έναρξη της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής μέχρι το Πάσχα και την Πεντηκοστή, σε περίοδο πραγματικής *έρημίας*.

Ως βάση θα έχω την βιογραφία και την θεολογία του Γέροντος Σιλουανού του Αθωνίτου, όπως την παρουσίασε ο Γέρον Σωφρόνιος. **Με** τον τρόπο αυτό θα δοῦμε ἀφ' ἐνός μὲν πῶς ἓνας ἅγιος ἐρμηνεύει ἓναν ἄλλον ἅγιο και πῶς μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐρμηνεία μπορούμε νὰ καταλάβουμε τὴν ἐσωτερικὴ μυστικὴ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Και αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, γιατί δυστυχῶς στὶς ἡμέρες μας τὰ γεγονότα πὸν περνᾶμε μὲ τὴν ὑγειονομικὴ και τὴν θεολογικὴ κρίση μᾶς ἀποπροσανατολίζουν και δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ αισθανθοῦμε αὐτὴν τὴν ὁρμὴ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστὸν τὸ πρῶτο βιβλίο πὸν ἔγραψε ὁ Γέρον Σωφρόνιος εἶναι τὸ βιβλίο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Γέρον Σιλουανὸς ὁ Αθωνίτης»...

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἓνας μεγάλος πνευματικὸς θησαυρὸς, ἓνας ἀκένωτος πνευματικὸς πλοῦτος, μία ζωντανὴ παρουσίαση τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, στὴν ἀπόλυτη μορφή της, μία ζωντανὴ «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν», ὅπως βιώθηκε ἀπὸ τοὺς δύο Γέροντες Σιλουανὸ και Σωφρόνιο... **Παρουσιάζει** στὸν τέλειο βαθμὸ και μὲ αὐθεντικὸ τρόπο τὴν πορεία τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτῶν πὸν ἐπιθυμοῦν τὴν συνάντησή τους μὲ τὸν Χριστό.

Θὰ καταγραφοῦν δέκα βασικὰ σημεῖα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅπως φαίνεται στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου μὲ τίς θεολογικὲς διασαφήσεις τοῦ Γέροντος Σωφρονίου. **Τὰ** σημεῖα αὐτὰ πρέπει νὰ κατανοηθοῦν μέσα στὴν προοπτικὴ, ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μέσα στὴν Ἐκκλησία, πὸν εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ἔνωσή του μὲ τὸν Χριστό, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, μὲ τὰ Μυστήρια και τὴν κατὰ Χριστὸν ἄσκηση.

Οἱ φράσεις ἐντὸς εἰσαγωγικῶν εἶναι λόγοι τοῦ Γέροντος Σωφρονίου.

1. «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔσχατα δυνατὰ ὄρια στὸ κτιστὸ ὄν»

Ἐὰν κάθε ἀνθρώπινος λόγος ἔχει δύναμη και ἐνέργεια, πολὺ περισσότερο αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν **λόγο τοῦ Θεοῦ**, πὸν ἔχει θεία ἐνέργεια. **Ὁ** Θεὸς μὲ τὸν **λόγο Του** δημιούργησε τὸν κόσμον και ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σὲ ὅλη τὴν κτίση, εἶναι ἡ οὐσιοποιός, ζωοποιός και ἡ προνοητικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Υἱὸς και Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση και ὁ **λόγος Του** εἶχε μεγάλη ἐνέργεια, μὲ τὴν ὁποία ὀμιλοῦσε, θεράπευε και ἀνέσταινε νεκρούς. **Ὁ** **λόγος Του** «περιβάλλε-

ται με την ταπεινή, αντιληπτή στις αισθήσεις, μορφή του ανθρώπινου κτιστού λόγου, που μπορεί να διατυπωθεί ακόμη και γραπτώς». Παρά ταύτα ο λόγος αυτός «στο βάθος του, στην βάση του, είναι ή ενέργεια του Μεγάλου Πανδημιουργού

Θεού και μπορούμε να πούμε γι' αυτόν ό,τι λέγεται στην Γραφή για τον Θεό, δηλαδή είναι “πῦρ καταναλίσκον” και ο άνθρωπος πρέπει να τον προσεγγίζει με μεγάλη “αἰδῶ καὶ εὐλάβεια” (Εβρ. ιβ', 29 28)».

Ο λόγος του Θεού έχει μέσα του ένα μυστήριο. «**Ο λόγος του Χριστού** είναι τόσο έγγυς, τόσο καταληπτός και φυσικός, τόσο βαθιά οικείος στην ανθρώπινη καρδιά, συγχρόνως όμως υπερβαίνει αναμφίβολα απείρως τις δυνατότητες του κτιστού όντος». **Όταν ο λόγος του Θεού** γίνεται δεκτός από τον άνθρωπο, τότε τον οδηγεί «στην αιώνια ζωή από ένα δρόμο που θα συναντήσει πολλά ασυνήθιστα πράγματα, άγνωστα σε όσους δεν ακολουθούν τον Χριστό».

Ο λόγος του Θεού ως ενέργεια είναι φῶς και τὸ φῶς αὐτὸ «φθάνει ὡς τὰ ἔσχατα ὄρια τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου καὶ ἀποκαλύπτει τὴν φύση πολλῶν φασμάτων τῆς ἀληθείας, πὺ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπο μέσα στὸ σκοτάδι». **Έτσι, «ο λόγος του Χριστού** είναι φωτιά, που δοκιμάζει τὸ καθετὶ πὺ ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο καὶ γενικότερα στὸν κόσμος».

Επίσης, «ο λόγος του Χριστού είναι πνεῦμα καὶ ζωὴ αἰώνια, πλήρωμα τῆς ἀγάπης καὶ εὐφροσύνη αἰώνια. **Ο λόγος του Χριστού** είναι ἄκτιστο Θεῖο Φῶς» καὶ «ὅταν γίνεῖ δεκτὸς στὴν ζωὴ ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπο θεό».

Αὐτὸ πρέπει νὰ τονίζεται στὴν ἀρχὴ τῆς πορείας τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιατί ὅλα γίνονται με τὴν θεολογικὴ συνέργεια, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἐνεργῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ συνεργῶν. **Όπως ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λόγου Του,** ἔτσι καὶ ἡ ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται με τὴν ἐνέργεια τοῦ **θείου λόγου**.

2. «Ἡ ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ»

Ο λογισμὸς εἶναι ἡ ἀρχικὴ πρόταση, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σὲ ἁμαρτία καὶ πάθος, γι' αὐτὸ ὁ ἀσκητὴς δίνει μεγάλη σημασία στὸ νὰ μὴ ἐξελιχθῇ ὁ **λογισμὸς**.

Η πρώτη μορφή τοῦ **λογισμοῦ** εἶναι αὐτὴ πὺ προσεγγίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ἔξω «καὶ εἶναι ἀσαφὴς, ἀόριστη», εἶναι μία εἰκόνα καὶ ὅταν δὲν ἐξελιχθῇ καὶ δὲν συνδεθῇ με τὴν θέληση τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸ δὲν λογίζεται ὡς ἁμαρτία. **Οἱ** εἰκόνας αὐτὲς ἔχουν ἄλλοτε «ἐποπτικὸ» καὶ ἄλλοτε «νοητικὸ» καὶ πολλὰς φορὲς «μικτὸ» χαρακτῆρα. **Οἱ** εἰκό-

νες πού έλκύουν μία σκέψη και έχουν αυτόν τόν «μικτό» χαρακτηῖρα (εἰκόνες και νόημα) χαρακτηρίζονται στην άσκητική φρασεολογία ὡς «λογισμός».

Η ἐνέργεια τοῦ **λογισμοῦ**, ὅταν ὑπάρχει προδιάθεση στο πάθος, «προκαλεῖ ἕνα αἶσθημα ἡδονῆς», ἀνάλογα με τὸ πάθος, και στο σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζει ὁ πειρασμός. Αὐτὴ εἶναι «ἡ πρόταση» τῆς ἀμαρτίας, και ἡ στιγμή αὐτὴ τῆς ἐμφάνισης τῆς ἡδονῆς «παρότι μαρτυρεῖ γιὰ τὴν ἀτέλεια τοῦ ἀνθρώπου, δέν λογίζεται ὡς ἀμαρτία». **Ἐδῶ** πρέπει νὰ δοθῆ σημασία ἡ ἐμπλοκὴ τῆς ἡδονῆς με τὸν **λογισμὸ** πού βρίσκεται ἀκόμη στο στάδιο τῆς «πρότασης» τῆς ἀμαρτίας.

Στὴν συνέχεια αὐτὴ «ἡ προτεινόμενη ἐμπαθῆς ἡδονὴ προσελκύει τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ». **Ἦ**ταν ἐνωθῆ ὁ νοῦς με τὸν ἐμπαθῆ **λογισμὸ**, τότε ἀναπτύσσεται περαιτέρω, γιὰτι παρατηρεῖται ἡ «συμπάθεια», ἀκολουθεῖ ὁ «συνδυασμός», πού εἶναι δυνατόν νὰ ἐξελιχθῆ στην «ἐνεργητικὴ συγκατάθεση». **Ἐ**πειτα, ὅταν ἀζηθῆ ἡ ἡδονή, τότε μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ «στο νοῦ και τὴν θέληση τοῦ ἀνθρώπου και αὐτὸ λέγεται “αἰχμαλωσία”». **Ἀ**μέσως μετὰ ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου πού αἰχμαλωτίσθηκαν προχωροῦν στην πραγματοποίηση τῆς ἀμαρτίας. **Ἀ**ν οἱ αἰχμαλωσίες αὐτὲς ἐπαναλαμβάνονται, τότε «ὀδηγοῦν στην “ἔξη” τοῦ πάθους».

Παρατηρεῖ κανεῖς ἐδῶ τὶς λεπτὲς ἀναλύσεις πού γίνονται στην ἐξέλιξη τοῦ **λογισμοῦ** σὲ συνδυασμὸ με τὶς εἰκόνες, τὴν φαντασία, τὴν ἡδονή, τὸν νοῦ, τὴν συμπάθεια, τὴν συγκατάθεση, οἱ ὅποιες ἀναλύσεις δείχνουν ἕναν ἔμπειρο ἄνθρωπο σὲ αὐτὸν τὸν ἐσωτερικὸ λεπτὸ ἀγῶνα, ἕναν μεγάλο ἀσκητὴ θεολόγο.

Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξέλιξη τοῦ **λογισμοῦ** πού γίνεται ἀμαρτία και πάθος, γι' αὐτὸ ὁ ἀσκητὴς πρέπει νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ σὲ ὅποιο στάδιο καταλάβῃ αὐτὴν τὴν ἐξελεγκτικὴ του πορεία. **Γ**ιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἀμαρτία «εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐγκατοικήσῃ ὁ νοῦς με προσευχὴ μέσα στην καρδιά». **Π**ρέπει ὁ ἀσκητὴς νὰ κλείνῃ «τὶς εἰσόδους τῆς καρδίας, τοποθετώντας ἐκεῖ ὡς φρουρὸ τὸ νοῦ πού ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ φαντασίες και διαλογισμοὺς και εἶναι ὄπλισμένος με τὴν προσευχὴ και τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Αὐτὴ εἶναι «ἡ οὐσία τῆς νοερᾶς νῆψεως, πού ἔχει ὡς σκοπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπάθεια».

Η ἀνάλυση αὐτὴ δέν δείχνει μόνον τὴν γνώση τῆς ἐξελίξεως τοῦ **λογισμοῦ**, ἀλλὰ και τὴν γνώση τῆς ἀντιμετωπίσεώς του.

3. «Ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὁ ἀγῶνας κατὰ τῶν παθῶν»

Ἦταν ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται κάτω «ἀπὸ δαιμονικὴ ἐπήρεια», τότε «ὑφίσταται ἧττα στην καθ' ὁμοίωση Θεοῦ ἐλευθερία του, και ἔτσι

στερεϊται την θεία ζωή. **Μία** τέτοια κατάσταση ονομάζεται “**πάθος**” και γίνεται δούλος της άμαρτίας». **Η** στέρηση της θείας ζωής είναι αυτό που χαρακτηρίζεται **πάθος**, που στην πραγματικότητα είναι ή παρά φύση κίνηση των ενεργειών της ψυχής. **Έτσι**, τα **πάθη** δεν έρμηνεύονται έξωτερικά και ήθικιστικά, αλλά θεολογικά, είναι όταν ο άσκητής ήττάται στην κίνησή του προς το καθ’ όμοίωση, δηλαδή στην θέωση, και αυτό σημαίνει ότι στερεϊται την μετοχή στην θεία ζωή.

«**Τα πάθη** διαθέτουν κάποια έλκτική δύναμη». **Αλλά** τὸ νὰ ριζωθῆ καὶ νὰ στερεωθῆ μία ἐμπαθῆς εἰκόνα καὶ ἕνας λογισμὸς στὴν ψυχῆ, «δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ χωρὶς τὴν συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου γι’ αὐτό». **Όλα** τὰ θέματα, καὶ στὴν πάρα φύση κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ὑπὲρ φύση κατάστασή του, προϋποθέτουν τὴν συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, στὴν πρώτη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ λογισμοῦ, στὴν δεύτερη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου στὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Έτσι, «ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ὁ **ἀγώνας κατὰ τῶν παθῶν**». **Στὸν** ἀγώνα αὐτὸν παρατηροῦνται δύο στάδια· τὸ πρῶτο στάδιο βρίσκεται στὴν ἀποφυγὴ τῆς ἡδονῆς, ἡ ὁποία ὅταν ἀναπτύσσεται αἰχμαλωτίζει τὸν νοῦ, καὶ **τὸ δεύτερο στάδιο** εἶναι «ὅταν τὸ ἀνικανοποίητο πάθος ἀρχίξῃ νὰ τυραννᾷ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὶς πιὸ περίεργες ἀσθένειες». **Τὸ πρῶτο** θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ ἀντιμετωπιστῆ, ἀλλὰ τὸ **δεύτερο** εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο, ἐπειδὴ χρειάζεται «μεγάλῃ ὑπομονῇ καὶ ἐπιμονῇ», «γιατὶ τὸ εὐεργετικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιστάσεως στὰ πάθη δὲν ἔρχεται σύντομα».

Έκτος ἀπὸ τὰ **πάθη**, που εἶναι ἐξέλιξη τοῦ **λογισμοῦ** καὶ βασανίζουν τὸν ἄνθρωπο, ὑπάρχουν καὶ τὰ λεγόμενα «ἀδιάβλητα πάθη», δηλαδή οἱ διάφορες ἀνάγκες, ὅπως εἶναι «ἡ διατροφή, ὁ ὕπνος κτλ. που χωρὶς τὴν ἱκανοποίησή τους γίνεται ἀδύνατη ἢ συνέχιση τῆς ζωῆς». «**Γιὰ** ὀρισμένα χρονικὰ διαστήματα ὁ ἀσκητής καταφρονεῖ τὶς ἀνάγκες αὐτές». **Όταν**, ὅμως, ἀπειλεῖται ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες, «τότε ὁ ἀσκητής ὀρισμένες στιγμὲς ἀντιστέκεται μέχρι θανάτου μὲ τὴν ἀπόφασή του νὰ μὴν ὑποχωρήσει», καὶ συνήθως ὁ θάνατος δὲν ἔρχεται, γιατί ὁ Θεὸς τὸν διαφυλάσσει. **Σὲ** αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται μεγάλη ἀνδρεία, που εἶναι «μιὰ ἀποφασιστικὴ μέχρι θανάτου», ἡ ὁποία «ὁμοιάζει μὲ πύρινη φλόγα», τὴν ὁποίαν ὁ ἀσκητής κρατᾷ μέσα στὴν ψυχὴ του «χωρὶς νὰ δείχνει ὀλόκληρη τὴ δύναμή της».

Ο ἀσκητής ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ **πάθη**, ὅταν ὁ νοῦς του μὲ τὴν εὐχὴ κατεβαίνει στὴν «βαθεῖα καρδία» καὶ μὲ τὴν καθαρότητα παρί-

σταται «ένώπιον τοῦ Θεοῦ», δέχεται τὸ Θεῖο Φῶς, «ζει τὴν αἰώνια ζωή», ὑπερβαίνει τὸν φόβο τοῦ θανάτου, γνωρίζει «ἐν Θεῷ τὴν πρωτόκτιστη ὠραιότητα τοῦ ἀνθρώπου», «καὶ βλέπει τὴν ἀμορφία καὶ ἀδοξία ποὺ βασιλεύει στὸν κόσμος» καὶ «ἔτσι θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται», ὅποτε ἀναπτύσσεται, μὲ φυσικὸ τρόπο, ἢ μετάνοια ὡς χάρισμα.

Ἡ ὅλη ἀνάπτυξη ποὺ γίνεται στὸ βιβλίο αὐτὸ γιὰ τὰ **πάθη** προϋποθέτει μία μεγάλη πνευματικὴ πεῖρα τοῦ συγγραφέα στὴν γνώση τῶν ἐσωτερικῶν διεργασιῶν, ὄχι μόνον τῶν **παθῶν**, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπείας τους. **Πρόκειται** γιὰ μία πνευματικὴ χειρουργικὴ ἐργασία ὑψηλῆς γνώσεως.

4. «Ἀγώνας ἐναντίον τῆς φαντασίας»

Ὁ ἀσκητής, στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν καθαρότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου καὶ τὴν διαφύλαξή της, καλεῖται νὰ ἀγωνισθῇ ἐναντίον τῆς **φαντασίας**, ἡ ὁποία εἶναι μία ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ποὺ ὅμως, ὅταν λειτουργῇ παρὰ φύση καὶ δέχεται ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμος καὶ ἀπὸ τὸν διάβολο, παραμορφώνει τὴν ἐσωτερικὴ κατάσταση τοῦ ἀσκητοῦ.

Ὁ κόσμος τῆς ἀνθρωπίνης **φαντασίας** εἶναι κόσμος τῶν “φαντασμάτων” τῆς ἀλήθειας, κοινός στοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς πεπτωκότες ἀγγέλους καὶ γι’ αὐτὸ ἡ **φαντασία** γίνεται πολλὰ φορὲς ἀγωγὸς δαιμονικῆς ἐνεργείας». **Ἐ**τσι μέσα ἀπὸ τὴν **φαντασία** ἐνεργοῦν οἱ δαίμονες καὶ παραμορφώνουν τὴν ἐσωτερικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀσκητής ἀγωνίζεται ἐναντίον ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς **φαντασίας** ποὺ τὸν ἀποσποῦν ἀπὸ τὸν Θεό. **Κυρίως**, παρατηροῦνται **τέσσερα εἶδη φαντασίας**.

Τὸ πρῶτο εἶδος τῆς φαντασίας «συνδέεται μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν χονδρῶν σαρκικῶν παθῶν». **Κάθε** πάθος ἔχει τὴν μορφή του» καὶ «ἡ ἐνέργεια τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας» ποὺ συνδέεται μὲ τὸ πάθος, «ἀποκτᾷ δύναμη στὸν ἄνθρωπο ὅταν ἡ ἐμπαθῆς εἰκόνα γίνεται ἐσωτερικὰ δεκτὴ καὶ προσελκύει τὸ νοῦ μὲ τὸ μέρος της». **Ὁ**μως, «ἂν ὁ νοῦς δὲν δεχθεῖ αὐτὴ τὴν εἰκόνα, τὸ πάθος δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτύξει τὴν ἐνέργειά του». **Ὁ** ἀρχάριος Μοναχὸς θεραπεύεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν **φαντασία** μὲ τὴν νήψη, τὴν μετάνοια, τὴν ἐξομολόγηση καὶ τὴν καθοδήγηση ἀπὸ κατάλληλο πνευματικὸ ὀδηγό.

Τὸ δεύτερο εἶδος τῆς φαντασίας «ὀνομάζεται συνήθως ὄνειροπόληση-ρεμβασμός». **Σὲ** αὐτὴν τὴν κατάσταση «ὁ ἄνθρωπος βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων στὸν κόσμος καὶ ζεῖ στὴν σφαῖρα τῆς **φαντασίας**». **Σὲ** αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς **φαντασίας** συγκαταλέγεται καὶ ἡ μέθοδος τοῦ χριστιανικοῦ «διαλογισμοῦ», ὅταν

ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ μέσα του διάφορες «ἐποπτικές εἰκόνες ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἄλλες ἱερὲς παραστάσεις». Αὐτὴ εἶναι μία «φαντασιώδη προσευχὴ», ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνίζεται νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἡσυχαστής, γιατί διαφορετικὰ «φθάνει σὲ παραισθήσεις καὶ ψυχικὲς ἀσθένειες ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση παραμένει στὴν πλάνη περνώοντας τὴν ζωὴ του σὲ φανταστικὸ κόσμο». «**Σ**υνήθως στὴν ἐργασία αὐτὴ καταφεύγουν οἱ ἀρχάριοι ἢ ἄπειροι ἀσκητές». **Ἡ** ἡσυχαστικὴ ζωὴ μὲ τὴν νοερὰ προσευχὴ καὶ τὴν βαθύτατη μετάνοια ἀποκλείει κάθε εἰκόνα καὶ ρεμβασμὸ, ὅταν νοῦς καὶ καρδιὰ ἐνώνονται μὲ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τὸ τρίτο εἶδος τῆς φαντασίας, δηλαδή «τῆς ἐκδηλώσεως τῆς δυνάμεως τῆς φαντασίας», εἶναι ὅταν «ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τὴν ἰκανότητα τῆς μνήμης καὶ τῆς παραστάσεως καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ σκέπτεται, γιὰ νὰ βρεῖ τὴν λύση κάποιου προβλήματος». Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς φαντασίας «ἔχει μεγίστη σημασία γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο στὴν δομὴ τῆς ζωῆς». **Ἦ**μως, ὁ ἀσκητὴς ποὺ θέλει νὰ ζήσει μὲ τὴν καθαρὰ προσευχὴ ἀγωνίζεται καὶ ἐναντίον αὐτῆς καὶ ἐπιδιώκει νὰ δώσῃ ὅλη τὴν σκέψη του στὸν Θεὸ καὶ «συγκεντρώνεται πλήρως στὸν Θεό».

Τὸ τέταρτο εἶδος τῆς φαντασίας «εἶναι οἱ ἀπόπειρες τοῦ λογικοῦ νὰ διεισδύσει στὰ μυστήρια τοῦ εἶναι καὶ νὰ συλλάβει τὸ Θεῖο κόσμο». **Σ**τὴν κατάστασι αὐτὴ ρέπουν ὅσοι προσπαθοῦν νὰ θεολογοῦν μὲ τὴν λογικὴ καὶ τὴν φαντασία τους, ὅπως τὸ κάνει καὶ ἡ φιλοσοφία, γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ θεολόγοι κατέληξαν σὲ αἵρεσι. **Π**ρόκειται γι' αὐτὸ ποὺ πολλοὶ ὀνομάζουν «θεολογικὴ δημιουργία». **Ἦ**μως, ὁ ἀσκητὴς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπιστήμη τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καὶ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἀγωνίζεται καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς φαντασίας, γιατί «ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πίστι ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε ἐμᾶς καὶ ὄχι ἐμεῖς τὸν Θεό», «γι' αὐτὸ ἀποσπᾶται ἀπὸ κάθε θεολογικὴ ἢ φιλοσοφικὴ δημιουργία καὶ στρέφεται πρὸς τὸν Θεὸ μὲ μία “ἀνείδει” προσευχὴ».

Ἡ ὅλη ἀνάλυσι αὐτοῦ τοῦ πολυποίκιλου ἀγῶνος ἐναντίον τῆς φαντασίας δείχνει ἕναν πνευματικὸ ἰατρὸ ποὺ κάνει λεπτὲς διαγνώσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ δίνει καὶ τὴν ὀρθὴ θεραπεία.

5. «**Νοερὰ ἡσυχία καὶ καθαρὰ προσευχὴ**»

Νοερὰ ἡσυχία εἶναι ἡ νήψη, ἡ προσοχὴ γιὰ νὰ μὴ δεχθῇ ὁ ἀσκητὴς κάποιον λογισμὸ καὶ κάποια φαντασία, καὶ καθαρὰ προσευχὴ εἶναι ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸν καθαρὸ νοῦ, χωρὶς νὰ ὑπάρχη σὲ αὐτὸν κάποιος λογισμὸς. **Ἦ**πάρχει στενὴ σχέση μεταξύ τῆς νοερᾶς ἡσυχίας

και της καθαρᾶς προσευχῆς, ἀφοῦ ἡ **νοερά ἡσυχία** εἶναι προϋπόθεση της καθαρᾶς προσευχῆς καὶ ἀντιστρόφως.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς προσευχῆς «συμπίπτει μὲ τὰ στάδια τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» πού ἀκολουθεῖ **τρεῖς κινήσεις**.

Ἡ πρώτη κίνησή του εἶναι «ἡ πρὸς τὰ ἔξω κίνηση», γιατί θέλει νὰ παρατηρήσῃ τὸν κόσμον πού τὸν περιβάλλει καὶ τὸν ἐντυπωσιάζει καὶ αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν χρησιμοποίηση τῶν αἰσθήσεων. **Ἡ δευτέρα κίνησή** του εἶναι «ἡ ἐπιστροφή στὸν ἑαυτό του», ὅταν σκέπτεται γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶδε μὲ τὶς αἰσθήσεις του καὶ τὰ ἐπεξεργάζεται λογικά. **Ἡ τρίτη κίνησή** του εἶναι ἡ κίνηση «πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὸν ἔσω ἄνθρωπο», δηλαδὴ δοξάζει τὸν Θεὸ «ἐκ καρδίας» γιὰ ὅλη τὴν δημιουργία.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ προσευχὴ ἀκολουθεῖ αὐτὲς τὶς **τρεῖς κινήσεις τοῦ νοῦ** καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν **τρεῖς τρόποι προσευχῆς**. **Ὁ** πρῶτος τρόπος προσευχῆς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν «φαντασία», ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὴν «νόηση» καὶ ὁ τρίτος «ἀπὸ τὴν κατάδυση στὴν “θεωρία”». **Ἡ** ἀνάλυση τῶν τριῶν αὐτῶν τρόπων προσευχῆς δείχνει τὴν μεγάλη ἀξία τῆς καθαρῆς ἢ νοερᾶς προσευχῆς.

Τὸ πρῶτο εἶδος τῆς προσευχῆς, ὅταν ὁ νοῦς ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ διαχέεται στὸν περιβάλλοντα κόσμον καὶ βεβαίως συνδέεται μὲ τὴν **φαντασία**, «κρατᾷ τὸν ἄνθρωπο σὲ διαρκῆ παραπλάνηση, στὸν κόσμον τῆς φαντασιοκοπίας, τῆς ὄνειροπόλησης» καὶ «τῆς ποιητικῆς δημιουργίας». **Σὲ** αὐτὴν τὴν κατάσταση τὸ θεῖο καὶ κάθε πνευματικὸ «παίρνει διάφορες φανταστικὲς μορφές» καὶ ἔπειτα «ἡ πραγματικὴ ζωὴ λίγο-πολύ γεμίζει μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῆς **φαντασίας**».

Κατὰ τὸν δεύτερο τρόπο τῆς προσευχῆς, ἐπειδὴ «οἱ ἐσωτερικὲς εἴσοδοι τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦ εἶναι ἀνοικτὲς» «μποροῦν εὐκόλα νὰ διεισδύσουν κάθε εἶδους ξένα στοιχεῖα». **Ἔτσι**, ὁ ἄνθρωπος «ζεῖ συνεχῶς ἔκθετος στὶς παντὸς εἶδους ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις». **Στὴν** κατάσταση αὐτὴν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη ἀποκτήσει καὶ ὀρισμένους θεολογικὲς γνώσεις, ἱκανοποιεῖται καὶ «παρασύρεται βαθμηδὸν πρὸς τὴν διανοητικὴ θεολογία». **Τὸ** χαρακτηριστικὸ γνώρισμα αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς εἶναι, ὅτι ἡ προσοχὴ συγκεντρώνεται στὸν ἐγκέφαλο καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ὀδηγεῖται «σὲ φιλοσοφικὲς θεωρίες», οἱ ὁποῖες εἰσάγουν τὸν νοῦ του «στὴν σφαῖρα τῶν ἀφηρημένων ἐνοιῶν καὶ τῆς φαντασίας».

Ὁ τρίτος τρόπος τῆς προσευχῆς πού εἶναι «ἡ ἔνωση τοῦ νοῦ μὲ τὴν καρδιά» ποθεῖται ἀπὸ τὸν ἀσκητὴ καὶ αὐτὴ ἡ προσευχὴ «δίνεται ἄνωθεν» ἀπὸ τὸν Θεό. **Αὐτὴν** τὴν ἔνωση νοῦ καὶ καρδίας τὴν αἰσθάνεται ὁ ἀσκητὴς «ὅταν προσεύχεται προσεκτικῶς “ἐκ καρδίας”».

Ἐνδειξη ὅτι ὁ νοῦς ἐνώθηκε μετὰ τὴν καρδιά εἶναι τὰ δάκρυα τῆς κατανύξεως κατὰ τὴν προσευχή, καὶ τότε ὁ νοῦς βρῆκε τὸν τόπο τῆς καρδιάς πού εἶναι «τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἀναβάσεως πρὸς τὸν Θεό». **Τ**ότε διακόπτεται ἡ ἐνέργεια τῆς **φαντασίας**. **Ὁ** νοῦς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε εἰκόνα πού βρίσκεται σὲ αὐτὸν καὶ «γίνεται ὅλος ἀκοή καὶ ὄραση καὶ βλέπει καὶ ἀκούει κάθε λογισμό πού πλησιάζει ἀπὸ ἔξω, προτοῦ αὐτὸς μπεῖ στὴν καρδιά». **Ἔ**τσι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε πάθος.

Εἶναι ὄντως μεγάλη πνευματικὴ ἐπιστήμη ἡ προσευχὴ καὶ ἀκόμη μεγαλύτερη πνευματικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνώση τῶν διαφορῶν τρόπων τῆς προσευχῆς, ἰδιαίτερος ὅταν ἡ προσευχὴ γίνεται μετὰ ἀνίδεο καὶ ἀνείδεο τρόπο, δηλαδή χωρὶς κάποια ἰδέα καὶ χωρὶς κάποιο εἶδος, καὶ αὐτὴ ἡ προσευχὴ γίνεται, ὅταν ὁ νοῦς ἐνώνεται μετὰ τὴν καρδιά μετὰ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

(ἔπεται τὸ Μέρος Β΄.)

(*) Ἐφημ. «Ἐκκλησιαστικὴ Παρέμβαση» Ναυπάκτου, ἀριθμ. 297/Ἀπρίλιος 2021, σελ 11-14. Μητροπολίτου Ναυκάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.